

Pomen in vloga rehabilitacijske stroke v sodobni medicini

Zmago Turk

Fizikalna in rehabilitacijska medicina je sodobna znanost in veja medicine, ki se že stoletja na takšen ali drugačen način vključuje v zdravljenje ljudi. Od vekomaj so ljudje uporabljali fizikalna sredstva za zdravljenje bolezni ali poškodb. Skozi stoletja je fizikalna terapija dobivala znanstveno podlago in se vključevala v rehabilitacijske postopke poškodovanih in bolnih. Iz tega razloga so jo ob prelomu prejšnjega stoletja začeli imenovati tretja veja medicine, ki je poleg preventivne in kurativne dejavnosti nadaljevala zdravljenje – rehabilitacije potrebnih. Iz tega razloga je fizikalna terapija prešla v fizikalno medicino in se vključevala v terapevtske programe na vseh nivojih medicinske oskrbe. Z napredkom tehnologije se je razvilo vedno več tehničnih pripomočkov, ki so služili osebam s telesno okvaro in prizadetostjo za lažje obvladovanje njihovega ožjega in širšega življenjskega okolja. Tako je tudi fizikalna medicina prerasla v danes uveljavljen naziv »fizikalna in rehabilitacijska medicina«, ki ga uporabljajo v zadnjem desetletju skoraj povsod po svetu. Skrajšano ime »fiziatrija« izgublja na pomenu, saj se v ospredje vedno bolj postavljajo rehabilitacijski programi, kot tista veja medicine, ki se jo vključuje v program zdravljenja, ne le kot nekdanja tretja veja medicine, pač pa se vključuje tako v preventivne kot tudi v kurativne dejavnosti. Ne nazadnje se modificirani rehabilitacijski programi uvrščajo v nove oblike varovanja zdravja, v smislu rekreativnih in športnih programov. Sodobna fizikalna in rehabilitacijska medicina spoznava in diagnosticira bolezni, zastavlja terapevtske programe in predstavlja nepogrešljiv del skoraj vseh medicinskih strok. Sodobno rehabilitacijsko medicino delimo na tri osnovne funkcije:

- medicinska rehabilitacija,
- profesionalna rehabilitacija,
- socialna rehabilitacija.

Že sam pomen naziva oriše dejavnost rehabilitacijske stroke.

Medicinska rehabilitacija je veda, ki se vključuje v zdravljenje bolezni ali poškodb.

Profesionalna rehabilitacija poskuša s svojimi metodami ponovno vključevati poškodovane ali bolne v normalni življenjski ali delovni proces. V obe veji se vključuje socialna rehabilitacija, ki je nepogrešljiv sestavni del sodobnega rehabilitacijskega programa. Na medicinskih šolah, predvsem pa medicinskih fakultetah po svetu, učimo predvsem metode fizikalne medicine in medicinske rehabilitacije. Strokovnjaki, ki se vključujejo v program rehabilitacije so zdravnik specialist fizikalne in rehabilitacijske medicine, diplomirani fizioterapevt, diplomirani delovni terapevt, diplomirani ortopedski inženir, logoped, klinični psiholog, predvsem pa je v timu, kot enakopravni član tima, bolnik s svojimi možnostmi komunikacije in sodelovanja.

V zadnjem stoletju se je znotraj medicinske rehabilitacije predvsem razvijala fizikalna medicina za zdravljenje bolezni gibalnega sistema. Še posebej po velikih vojnah, ki so naredile milijone invalidov, katerim je bilo potrebno nuditi zdravljenje in v danih možnostih ponovno vključitev v življenjski in delovni proces. Iz tega razloga so se znotraj rehabilitacijske znanosti začele razvijati tudi diagnostične metode, s katerimi smo evaluirali določeno funkcionalno stanje, in s katerimi je možno komunicirati

Prim. prof. dr. Zmago Turk, dr. med, svetnik, specialist fiziater in revmatolog oddelk za medicinsko rehabilitacijo, UKC Maribor, Ljubljanska 5, 2000 Maribor

znotraj strok in povezav med posameznimi medicinskimi vejami. Posamezne stroke, predvsem kirurška, so se začele vedno bolj zavedati, da brez pravilnega hitrega in strokovnega rehabilitacijskega pristopa, ni dobrega uspeha, še tako vrhunskega kirurškega tretmana. Stroke so ugotovile, da je potrebno že pred kirurškim zdravljenjem s pomočjo rehabilitacijskih metod pripraviti, predvsem kirurškega bolnika, na operativni poseg in hitrejšo okrevanje.

Preprosta fizikalna terapija, ki je v začetku prejšnjega stoletja izkoriščala predvsem naravne faktorje za zdravljenje bolezni ali poškodb, je kasneje začela uporabljati tudi sodobnejše oblike fizikalne terapije, kot del medicinskega terapevtskega programa v rehabilitacijskem smislu. Posamezne veje fizikalne terapije, kot so balneologija – uporaba naravnih faktorjev, elektroterapija – uporaba električnih tokov, krijo- in termoterapija – uporaba toplotnih sprememb, kinezioterapija – uporaba giba v terapevtske namene, mehanoterapija – uporaba mehanskih pripomočkov za fiksiranje ali nategovanje gibalnega sistema, laserska terapija, magnetoterapija, so dobivale vedno bolj pomembne znanstvene podlage in na podlagi teh so se vključevale v terapevtske programe fizikalne medicine. Tako je fizikalna terapija postala del terapije in znanja, ki se uporablja v rehabilitacijske namene. Raziskovanje na področju fizikalne medicine (vpliv fizikalnih agensov na živi organizem) je v zadnjih desetletjih razvilo stroko kot znanost v medicini. Prešla je v roke zdravnikov specialistov fizikalne in rehabilitacijske medicine, ki so postali voditelji rehabilitacijskih timov na vseh nivojih zdravstvenega varstva. Tako so v nivoju primarnega zdravstva postali zdravniki specialisti fizikalne in rehabilitacijske medicine voditelji fizioterapevtskih timov, tako v javnih ustanovah, kakor v zasebnih fizioterapevtskih ambulantah. Predpisovanje rehabilitacijskih programov in fizikalne terapije je domena zdravnikov in jo diplomirani fizioterapevti ne morejo izvajati brez predpisanega programa. Iz tega razloga želimo predvsem družinske zdravnike educirati iz osnov fizikalne terapije, da bi lahko na nivoju primarnega zdravstva predpisovali terapevtske programe za fizioterapevtske institucije. Predvsem je potrebno absolutno obvladanje znanja fizikalne terapije, ki jo želi družinski zdravnik predpisati, predvsem pa upoštevati vse kontraindikacije za posamezno bolezen.

Na sekundarnem nivoju, predvsem v regijskih bolnišnicah, ustvarjamo samostojne oddelke za fizikalno in rehabilitacijsko medicino, ki združujejo celostno terapevtsko in rehabilitacijsko dejavnost bolnišnic. Ti oddelki so običajno brez posteljnega fonda, vendar so tendence, predvsem zaradi skrajševanja ležalnih dni na intenzivnih oddelkih, da se dodelijo rehabilitacijske po-

stelje, ki bi ažurno in strokovno nadaljevale zdravljenje in rehabilitacijo bolnika po akutni bolezni ali operaciji. Te oddelke vodijo specialisti iz fizikalne in rehabilitacijske medicine in se vključujejo v time posameznih strok.

Terciarna dejavnost fizikalne in rehabilitacijske medicine zavzema predvsem celostno rehabilitacijo. V Slovenskem prostoru se takšna rehabilitacija vrši predvsem na Inštitutu RS za rehabilitacijo v Ljubljani in v zadnjem času tudi na nivoju Univerzitetnega kliničnega centra v Mariboru. Gre za celostno oskrbo, ki združuje multidisciplinarni tim glede na problematiko posameznega bolnika in obsega najzahtevnejše rehabilitacijske postopke po politravmi, možganskih boleznih, amputirancih in nevror rehabilitaciji.

Specializacija iz fizikalne in rehabilitacijske medicine je regulirana v Evropi po principih UEMS, evropskega združenja zdravnikov specialistov. Specializacija traja 5 let in je razdeljena na posamezne specialne programe, ki se izvajajo v večjih bolnišnicah. Zaključek specializacije se konča na Inštitutu RS za rehabilitacijo v Ljubljani, kjer se dokončno oblikuje celostno znanje bodočega specialista iz fizikalne in rehabilitacijske medicine. Specialistični izpit se polaga tako na slovenskem kakor na evropskem nivoju in je verificiran v vseh evropskih državah.

V Sloveniji je okoli 100 specialistov fizikalne in rehabilitacijske medicine, večje bolnišnice imajo samostojne oddelke za fizikalno in rehabilitacijsko medicino, sicer pa je del fiziatrov skoncentriran tudi v slovenskih naravnih zdraviliščih, kjer smo razvili, glede na možnosti in potrebe, sodobne oblike rehabilitacijskega procesa. Z razvojem posameznih oddelkov v večjih bolnišnicah se vedno bolj zmanjšuje potreba po zdraviliškem zdravljenju, ki je vezano na dokaj velika finančna sredstva. Znotraj fizikalne in rehabilitacijske medicine se uvajajo tudi nekatere komplementarne oblike zdravljenja, kot so akupunktura, manualna medicina, ki so dobile znanstveno podlago in predstavljajo del terapevtskega programa znotraj fizioterapevtskega programa.

Zdravniki specialisti fizikalne in rehabilitacijske medicine samostojno obvladajo tudi nekatere samostojne diagnostične metode, kot so ultrazvočna preiskava, EMG preiskave, termovizijske preiskave, laserska diagnostika ipd. Z uvajanjem diagnostičnih metod v stroko se zaključuje celostnost medicinske veje, ki je iz fizikalne terapije prerasla v sodobno strokovno in znanstveno metodo z raziskovalnimi projekti znotraj stroke. Stroka se povezuje s posameznimi tehničnimi fakultetami in s pomočjo tehničnega znanja ugotavlja možnosti povezave in delovanja fizikalnih agensov na živ organizem.

Predmet fizikalna in rehabilitacijska medicina se na Medicinski fakulteti v Mariboru predava v 8. semestru, obsega predavanja, seminarje in vaje. Z demografskimi spremembami, ko se povečuje število starostnikov in bo v kratkem doseglo skoraj tretjino prebivalstva, se potrebe po rehabilitacijskih programih širijo tudi na tista področja, ki jih doslej nismo poznali. Ohranjanje človeške kondicije tudi v poznih letih je možno spremljati z metodami rehabilitacijskih postopkov. Znanje fizikalne in rehabilitacijske medicine bo študentom medicine dopolnilo znanje v vseh bazičnih strokah medicinske znanosti.

Univerzitetni klinični center Maribor – Oddelek za fizikalno in rehabilitacijsko medicino je pripravljen sprejeti prve študente Medicinske fakultete Univerze v Mariboru. Učitelji: prim. prof. dr. Zmago Turk, dr. med., prim. asist. mag. Breda Jesenšek Papež, dr. med., asist. mag. Dušan Čelan, dr. med. in asist. Dragan Lonžarič, dr. med. so specialisti fizikalne in rehabilitacijske medicine. Vsak na svojem specialnem področju se veselimo srečanja s študenti medicine, z željo, da jim približamo znanje in izkušnje s področja fizikalne in rehabilitacijske medicine, ki jim bodo koristile pri bodočem delu zdravnika.